ескалації між народами-носіями цих образів. У XX ст. малоросійство привело український народ у безодню денаціоналізації. Спроби реанімації цього світогляду в сучасній Україні є нічим іншим як прикриттям асиміляційних планів щодо українського народу. Перспективним є лише шлях виховання українця позбавленого комплексу молодшого брата, надмірного та часто не виправданого пієтету до російської культури, людини, що усвідомлює необхідність збереження повної політичної та духовної незалежності України від Росії, всебічного розвитку української етнічної культури.

[1]Горбань Т. Феномен «подвійної ідентичності» в оцінках української суспільно-політичної думки кінця XIX – початку XXI ст. // Сучасна українська держава: історичні імперативи становлення. Тенденції та проблеми розвитку. – К., 2007. – С. 178–191. [2]Толочко О. О. Дві не зовсім академічні дискусії: І. А. Линниченко, Д. І. Багалій, М. С. Грушевський // Український археографічний щорічник: Нова серія. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 92–103; Зленко Г. Д. «Чужий серед своїх» // Чорноморські новини. – 1998. – 9 червня; Джулинська З. І. І. Линниченко: «Українське питання» та справа національної освіти на початку XX ст. // Записки історичного факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова. – В. 11. – 2001. – С. 266–271; Масненко В. Самоідентифікація українських істориків у контексті становлення національної історичної думки (брати А. В. та М. В. Стороженки, І. А. Линниченко, Д. І. Багалій) // Київська старовина. – 2002. – № 6. – С. 96–99. [3]Василенко В. Політична історія Великого князівства Литовського (до 1569 р.) в східнослов'янських історіографіях XIX – першої третини XX ст. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 10. [4]Зайцева З. І. Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кін. XIX – початку XX ст.). – К., 2006. – С. 23, 198; Юсова Н. М. «Давньоруська народність»: зародження і становлення концепції в радянській історичній науці (1930-ті – перша половина 1940-х рр.). – К., 2006. – С. 61, 177. [5]Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. – М., 1998. – С. 419; Бондаренко Д. Иван Андреевич Линниченко (1857–1926) // Источник. Историк. История: Сборник научных работ. – СПб., 2001. – Вып. 1. – С. 123–135; Шкляєв И. Одесса в смутное время. – Одесса, 2004. – С. 63–66. [6]Грушевський О. З життя Київського Українського гуртка в 1870–1874 рр. // Основа. – 1915. – Кн. 1. – С. 107–112. [7]Линниченко И. В. Антонович // Газета А. Гатцука (Москва). – 1890. – № 15. – 22 апреля. – С. 269–270; Линниченко И. В. Б. Антонович // Труды XIV Археологического съезда в Чернигове. – Т. III. – М., 1911. – С. 346–360; Державний архів при Раді міністрів Автономної республіки Крим (ДААРК). – Ф. 538, оп. 1, спр. 61, арк. 2. [8]ДААРК. – Ф. 538, оп. 1, спр. 61, арк. 2, 32; спр. 66, арк. 138. [9]ДААРК. – Ф. 538, оп. 1, спр. 61, арк. 2. [10]Сочинения П. Голубовского и Д. Багалея. Критическая оценка И. Линниченко // Журнал министерства народного просвещения. – СПб., 1883; Линниченко И. Современная курганомания. – М., 1889. – 23 с. [11]ДААРК. – Ф. 538, оп. 1, спр. 68, арк. 12. [12]ДААРК. – Ф. 538, оп. 1, спр. 61, арк. 32; Інститут рукопису національної бібліотеки України імені В. Вернадського (ІРНБУ). – Ф. 22, спр. 175, арк. 2; Линниченко И. Н. И. Костомаров. – Одесса, 1910. – С. 5–6. [13]Линниченко И. Речи и поминки. – Одесса, 1914. – С. 130, 131, 146. [14]Державний архів Одеської області (ДАОО). – Ф. 153, оп. 1, спр. 65; Линниченко И. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст. – Ч. 1. – Русь и Польша до конца XII в. – К., 1884. – С. I. [15]ЦДІАУК. – Ф. 1235, оп. 1, спр. 303, арк. 390–392; спр. 873, арк. 293–294. [16]ІРНБУВ. – Ф. III. – Спр. 49898–49943, арк. 69. [17]Линниченко И. Речи и поминки. – С. 106, 157–167; Русская мысль (РМ). – Кн. 9. – 1886. – С. 275; ДАОО. – Ф. 153, оп. 1, спр. 6, арк. 39; Линниченко И. А. Compellere infrare (Открытое письмо к студенчеству) // Одесские новости. – 1917. – 12 октября. [18]Синявський А. Вибрані праці. – К., 1993. – С. 68; ЗНТШ. – 1895. – Т. 6. – Кн. 2. – Бібліографія. – С. 6–7; ЗНТШ. – Т. 45. – Кн. 1. – Львів, 1902. – Бібліографія. – С. 1–2. [19]ІРНБУ. – Ф. X, спр. 16941, арк. 2. [20]Брат. Братское слово русским в Галиции // Русское дело. – 1888. – № 5–6. [21]Русская старина. – 1884. – Июль. – С. 216–221. [22]ДААРК. – Ф. 538, оп. 1, спр. 6, арк. 3. [23]РМ. – 1887. – № 11. – С. 655–658. [24]Житецький І. «Киевская старина» сорок років тому // За сто літ. – Кн. 3. – 1928. – С. 128. [25]Линниченко И. А. Архивы в Галиции // Киевская старина (КС). – 1889. – № 1 – С. 187–203; Линниченко И. Два дела о волшебстве // КС. – октябрь. – Т. 27. – 1889. – Отд. IX (Документы, известия и заметки). – С. 172–179; Линниченко И. Жалоба новомлинского сотника на новомлинского наместника (1712) // КС. – 1889. Т. 26. – № 7. – С. 274–275; «КС» январь-октябрь // РМ. – Кн. 9. – 1886. – С. 317–324; ІРНБУ. – Ф. III. – Спр. 9737–9742, 7800, 9548–9549. [26]Шелухин С. П. Україна – назва нашої землі з найдавніших часів. – Дрогобич, 1994. – С. 27. [27]ДАОО. – Ф. 2, оп. 7, спр. 276, арк. 12–13; Одчот українського товариства «Просвіта» в Одесі за 1907. – Одеса, 1908. – С. 15. [28]ДАОО. – Ф. 334, оп. 5, спр. 3, арк. 23. [29]ДАОО. – Ф. 153, оп. 1, спр. 7, арк. 41. [30]ДААРК. – Ф. 538, оп. 1, спр. 61, арк. 2. [31]Одесские новости. – 1907. – 1 марта. [32]ІРНБУ. – Ф. III, спр. 49898–49943, арк. 51; спр. 49913, арк. 45. [33]Древности. – Т. 22. – 1909. – С. 374. [34]Відділ писемних джерел Державного історичного музею (Москва). – Ф. 17, оп. 1, спр. 635, арк. 318–319. [35]Известия XIV АС в Чернигове. – 1908. – С. 69–72, 97–99. [36]Шелухин С. П. Україна… – С. 32. [37]Санкт-Петербурзька філія архіву Російської академії наук (СПБ АРАН). – Ф. 113, оп. 3, спр. 223, арк. 13–14. [38]ІРНБУ. – Ф. III, спр. 49909, арк. 35. 1907. [39]ЗНТШ. – 1913. – Т. 114. – В. 2. – С. 188. [40]Южная мысль. – 1911. – 13 октября. [41]Рада. – 1911. – № 233; Щеголев С. Н. Украинское движение как современній этап южнорусского сепаратизма. – К., 1912. – С. 443. [42]Линниченко И. Стихотворение Некрасова на смерть Т. Шевченка // Одесские новости. – 3 марта – 1914; Линниченко И. Записка Гендльовіка про банатських Запорожців // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. – Т. CI. – 1911. – Кн. 1. – С. 134–141; Рассказ о декабристах // Украинская жизнь. – 1914. – В. 1. [43]Известия ОБО. – Т. 2. – В. 7. – 1913. [44]Линниченко И. Спасайте отечество // Одесский листок. – 1917. – 6 мая. [45]Линниченко И. Господин Казанский и Дон Базилио // Одесские новости. – 1915. – 28 января [46]Яринович А. До психології українофільства // Основа. – 1915. – Кн. 2. – С. 130–137. [47]Линниченко И. Малорусский вопрос и автономия Малороссии. Открытое письмо проф. М. С. Грушевскому // Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. – М., 1998. – С. 260. [48]СПБ АРАН. – Ф. 134, оп. 3, спр. 849, арк. 144–145; Російський державний архів літератури та мистецтва. – Ф. 80, оп. 1, спр. 139, арк. 102–103. [49]Внук народа. Спасайте народный университет (некролог при жизни проф. И. А. Линниченке) // Власть народа. – 1917. – 24 апреля. [50]ДАОО. – Ф. 153, оп. 1, спр. 7, арк. 37. [51]Линниченко И. Когда мертвые воскреснут // Одесский листок. – 1918. – 5 ноября. [52]Линниченко И. Малорусская культура // Труды подготовительной по национальным делам комиссии. – В. 1. – Одесса, 1919. – С. 35–51 та рец.: Вісті Одеських філій Центральних українських кооперативних установ. – 1919. – 11 листопада. – С. 45–46; Южное слово. – 1919. – № 9. [53]Линниченко И. А. Апокризис Д. Н. Овсянико-Куликовскому // ОЛ. – 1919. – 11 сентября; Линниченко И. Открытое письмо Русским – Галичанам // Единая Русь. – 1919. – 7 ноября. [54]ДААРК. – Ф. 538, оп. 1, спр. 66, арк. 48; спр. 90, арк. 40. [55]Там само. – Спр. 82, арк. 1. [56]Там само. – Арк. 13. [57]Там само. – Спр. 66, арк. 138. [58]Україна. – 1927. – Кн. 3. – С. 210. [59]Гермайзе О. Праця Київського УНТ на тлі наукового життя Наддніпрянської України // Україна. – 1929. – січень-лютий. – С. 32. [60]Багалій Д. Організація української історії за рр. 1917–1927 на Україні // Науковий збірник кафедри історії української культури імені академіка Д. Багалія. – Х., 1930. – С. 7.

Микола Окса

Відродження козацьких традицій серед учнівської молоді

В час державного відродження і розвою Україна потребує ідейно загартованих, мужніх і шляхетних юнаків і дівчат, що своєю діяльністю зміцнюватимуть національну єдність, соборність рідного народу, його молоду державу. Сьогодні в багатьох регіонах України почалося активне відродження козацьких виховних традицій. Гурти, загони та інші об'єднання юних козаків вже діють у ряді шкіл, і це позитивне явище має тенденцію до розвитку. Одним із найперших кроків у справі реалізації ідей і засобів козацької педагогіки має бути поширення знань серед учнів про козацький національно-визвольний рух, про заслуги козаків у боротьбі з чужоземними загарбниками.

Слід відмітити, що вивчення практичного досвіду ряду шкіл Запорізької області (Мелітопольських ЗОШ № 1, № 4, № 14, № 15, № 19, № 24, НВК № 16, педагогічного ліцею «Творчість») показало, що відповідна робота в даному напрямку проводиться як в навчальний, так і позаурочний час. Фундаментальний напрям роботи – дослідження кожним юним козаком, гуртами, загонами славної історії українського козацтва – від його зародження до зміцнення в

епоху П. Сагайдачного, Б. Хмельницького, І. Мазепи, величезний виховний потенціал має вивчення героїчного життя, високого військового мистецтва гетьманів, кошових отаманів, керівників повстань – С. Наливайка, І. Сірка, Т. Федоровича, І. Богуна, М. Кривоноса, І. Мазепи, П. Орлика, П. Полуботка, П. Калнишевського, І. Ґонти, М. Залізняка та ін. У кожному регіоні України, в кожній школі доцільно скласти конкретні програми вивчення козацького визвольного руху, козацького краєзнавства. Як свідчить перший досвід, учні залюбки вивчають історію Запорозької Січі. У процесі такої роботи у підлітків і юнаків формуються національна свідомість і самосвідомість. Один із основних напрямів втілення в життя козацької педагогіки дослідження і практичне відродження військово-спортивного мистецтва наших предків. Сучасних учнів захоплює військова стратегія і тактика козаків. Доцільно, щоб вони практично вивчали й опановували козацькі військово-патріотичні види спорту: верхову їзду, стрільбу з лука, володіння списом, шаблею та іншими видами козацької зброї, плавання, подолання природних перешкод, керування човном, різні види боротьби. При цьому, звичайно, необхідно максимально дотримуватися вимог і норм безпеки. Відродження традицій фізичного загартування козаків забезпечить зміцнення здоров'я дітей.

На високий теоретичний і практичний рівень треба поставити пізнання і відродження традицій козаків як мудрих хліборобів, умілих орачів, господарів землі, зберігачів і примножувачів рукотворних скарбів рідного краю, його природних багатств[1]. Потребують практичного відродження козацькі мистецькі традиції кобзарства, лірництва, гуртового співу, танцю, дотепного влучного слова, різьбярства, гончарства, ковальства, лимарства, чинбарства, стельмахування тощо. З цією метою доцільно організовувати різноманітні мистецько-трудові об'єднання, майстерні, залучати на допомогу учням народних майстрів, спеціалістів.

На особливу увагу заслуговує вивчення і застосування на практиці козацьких знань – народної медицини, астрономії, агрономії, метеорології, кулінарії, а також пізнання ними сутності й особливостей козацької ідеології, філософії, світогляду, моралі, етики, характеру, правосвідомості як вищих виявів українського національного духу[2]. Поряд із відродженням таких організацій, як «Пласт», «Сокіл», «СУМ», народжуються і міцніють дитячі та юнацькі об'єднання суто козацького характеру, зокрема «Джура», «Січ». Педагоги-ентузіасти ЗОШ № 1, № 4, № 19, НВК № 16, педагогічного ліцею «Творчість» створили як зразки-орієнтири програму і статус цієї організації, прийнято Статут товариства. У ньому розкриваються основні завдання, види діяльності, порядок членства в «Січі», права та обов'язки членів, організаційна структура, кошти та майно товариства тощо. Ця організація створює навчально-виховні заклади, козацькі табори, творчі колективи, організовує та бере участь у козацьких походах, змаганнях, проводить роботу по вивченню і збереженню пам'яток української історії та культури. Товариство здійснює також науково-дослідну і екологічну діяльність, розповсюджує інформацію і пропагує козацькі ідеї, традиції, залучає дітей, підлітків і юнацтво до молодіжного руху на козацьких традиціях. При товаристві «Січ» створена Рада наставників, яка скеровує його навчально-виховну діяльність, розробляє методику виховної роботи.

Розроблено Положення про символіку цього товариства. Емблемою «Січі» є щит малинового кольору із зображенням стилізованої золотої підкови, увінчаної золотим козацьким хрестом. З боків і знизу фігури півколом розміщено скорочену назву організації – «Січ». Малинове поле емблеми наслідує геральдичний колір українського козацтва. Увінчана козацьким хрестом золота підкова символізує безкорисливе служіння ідеалам християнства, втілення їх у житті і діяльності. Слово «Січ» означає офіційну скорочену назву організації, а також розшифровується як гасло «Сила, Істина, Честь», що означає триєдину основу гармонійного виховання особистості на лицарських традиціях, емблема вживається як значок на прапорах, одностроях, печатках, на декоративних щитах, стрічках та в інших урочистих випадках. Прапор «Січі» має чільний і зворотний боки, геральдична пропорція полотнища – 3:2. Колір прапора – малиновий. На чоловому боці прапора (правий по ходу) – емблема «Січі» в золотистому кольорі. На зворотному боці прапора розміщені повна назва організації – Українське дитячо-юнацьке товариство «Січ» та гасло «Сила, Істина, Честь». Кожен осередок «Січі» вміщує на прапорі також свою назву відповідно до свого статусу в організації, є корогва, яка використовується в особливо урочистих випадках.

У різних регіонах України створено також інші організації, об'єднання, які в основу своєї діяльності кладуть також козацькі ідеї, традиції. У ряді регіонах України (в Києві, Запоріжжі, Мелітополі, Полтаві та ін.) вже кілька років працюють козацькі вечірньо-недільні школи, колегіуми. Так, на Хортиці діє Січовий колегіум, в якому учні шляхом практичної участі в традиційних видах діяльності опановують лицарську духовність. Частина науковців вважає, що неодмінно має право на реалізацію козацька система навчання і виховання як один із різновидів української національної системи виховання. На основі її положень функціонуватимуть окремі дитсадки, початкові і середні школи, які даватимуть лицарське загартування дітям, підліткам і юнакам, що разом з батьками виявлять відповідне бажання. Випускниками козацького колегіуму (ліцею, середньої школи) стають юнаки з сучасною європейською освітою, палкі патріоти і громадяни, які по-синівському будуть вірні Матері-Україні. Нині в багатьох школах, при інших установах, організаціях діють різні об'єднання: групи, гурти, загони, курені, коші та інші формування юних козаків, джур. Такий почин має розгортатися активніше.

Юні козаки, джури ґрунтовно вивчають козацький національно-визвольний рух, історичні заслуги українських лицарів у боротьбі з чужоземними загарбниками: ханським Кримом, султанською Туреччиною, шляхетською Польщею і самодержавною Росією. У багатьох дитячих і юнацьких осередках складені і успішно реалізуються плани, програми вивчення козацької державності, культури, мистецтва, засвоєння лицарської духовності. Лише в останні роки, завдяки відкритому доступу до раніше заборонених архівних матеріалів, наукових і художніх творів, виданих у діаспорі, нам стали відомі нові напрями, течії, наукові і художні школи в рідній культурі і педагогіці, в основі яких лежать козацькі волелюбні традиції, ідеї лицарської духовності. Так, в українській поезії була школа талановитих і самобутніх поетів О. Ольжича, Ю. Клена, О. Теліги, П. Шатуна та ін., які в своєму житті та творчості відроджували і розвивали лицарські ідеї боротьби за свободу і незалежність України. Дуже повчальною для сучасної молоді є ідейна спрямованість, лицарська наснаженість і практично-вольовий зміст їхньої творчості і діяльності: вони не просили, не принижувалися перед во-

рогами України, а вступили в боротьбу з ними, прагнучи перемогти їх. Своїм життям і творчістю вони утверджують незламну волю і силу духу особистості, нехтування життєвим комфортом, коли Україна в небезпеці. Ритм наступальності і войовничої звитяги у захисті національної держави, почуття справедливої кари і перемоги над ворогом, а в разі необхідності і самопожертви, домінують у їхніх творах і запалюють молодь на подвижницьку діяльність і продовження лицарських традицій в обстоюванні інтересів нації і держави[3].

Треба всіляко стимулювати і надавати практичну допомогу учням в самостійній трудовій діяльності у госпрозрахункових об'єднаннях, майстернях, кооперативах, асоціаціях, молодіжно-козацьких господарствах, підприємствах різного профілю (садово-овочевих, молочно-овочевих, кінно-племінних та ін.) Не варто забувати, що козаки та їхні предки були чудові городники і садівники, рибалки, бджолярі і скотарі. Вони розводили високопродуктивних, породистих тварин, швидконогих рисаків, так званих царських коней білої масті, які високо цінувалися на європейських та азіатських ринках. Достойне місце в нашому житті займе краса, якщо учні будуть брати активну участь у відродженні козацьких мистецьких традицій. Адже козаки були високими майстрами кобзарства, лірництва, іконопису, хореографії, різьбярства, декоративно-ужиткового мистецтва та ін. Всебічному впливу на учнів сприятиме вивчення і продовження ними традицій козацьких ремесел і промислів. Доцільно організувати різноманітні мистецько-трудові об'єднання, залучити на допомогу народних майстрів, спеціалістів.

Дальшого розвитку потребує козацьке краєзнавство, активне дослідження учнями лицарського визвольного руху в рідній місцевості. Великий виховний потенціал має вивчення юними козаками життя і діяльності в певних регіонах України гетьманів, кошових отаманів, керівників селянських і козацьких повстань С. Наливайка, І. Богуна, І. Кривоноса, І. Мазепи, П. Орлика, П. Калнишевського, І. Сірка, П. Полуботка та ін. Пошукові групи юних козаків, їхні експедиції вивчають пам'ятні місця, пов'язані з лицарською героїкою, беруть участь у реставрації історичних пам'ятників, присвячених представникам козацького визвольного руху, впорядкуванні козацьких могил, кладовищ. Це сприяє формуванню в юних козаків історичної пам'яті, національної гідності і гордості, свідомості і самосвідомості. Серед виховних заходів все помітніше місце займають ранки і вечори на козацьку тематику. Організовуються виставки, вертепи, фестивалі козацької пісні і танцю, конкурси козацьких інтелектуалів, змагання козацьких любомудрів, зміст яких відображає різні грані історії, культури, духовності козаків. На цих та подібних заходах у учнів розвивається дотепність, кмітливість, гнучкість розуму, ініціативність, творчість, формуються основи мудрості, відважності, шляхетності.

Варто окремо сказати про необхідність застосування з виховною метою такої нової форми роботи, як українські великосвітські і козацько-старшинські бенкети. Ці високоефективні форми лицарського загартування молоді, зокрема старшокласників, покликані виховувати в них високу етику поведінки, гуманне ставлення до всіх людей, формувати історичну пам'ять, національну свідомість і самосвідомість.

На українських великосвітських, козацько-старшинських бенкетах ставляться фрагменти з життя елітарних прошарків, інших верств нашого суспільства в минулому, їх боротьби за державну незалежність України. У високо художній, театралізованій формі відтворюються важливі події з історії рідного народу, його культури, науки і мистецтв. Національні музика і танці, символіка і художня образність, високі зразки моралі і духовності, шляхетності і гідності, інтелігентності людини – все це гармонійно впливає на всіх учнів – учасників такої форми роботи.

Як нова форма виховної роботи, бенкети покликані формувати в учнів і правила лицарської поведінки, моралі. В уяві учасників бенкетів відновлюються цікаві, захоплюючі сторінки життя і діяльності видатних патріотів України, її політичних, державних і культурних діячів. Бенкет може складатися з двох частин. Перша – це історичний, політичний, ідейно-громадський матеріал, який відображається в згаданих вище формах. Друга – мистецько-музична, танцювальна, ігрова, розважальна. Ці дві частини можуть органічно поєднуватися, переплітатися, їхні складові компоненти можуть чергуватися один з одним, або представлятися одночасно у різних залах, кімнатах. Всі структурні компоненти бенкету – епізоди з політичного, ідейного життя попередніх поколінь, фрагменти подій минулого, культурного, мистецького і наукового життя інтелектуальної еліти попередніх століть, які відображаються артистичними, літературними засобами, спрямовуються на формування в учнів власної гідності, гордості за незалежність українського народу, виховують готовність продовжувати волелюбні традиції батьків і дідів, зміцнення незалежності України на будь-якій ділянці життя і професійної діяльності.

Вся підготовча робота, організація проведення бенкету своєю метою і завданням мають формування у підлітків і юнаків стійкого національного характеру, світогляду і незламної волі, глибокої національної свідомості і самосвідомості, лицарської моралі. Наводимо орієнтовну тематику, окреслюємо культурно-історичні тенденції, які кладуться в основу проведення бенкетів:

1. Козацькі бенкети на Запорозькій Січі на честь видатних перемог над ворогом, історичних подій, ювілеїв.

2. Козацько-старшинські бенкети в столицях Гетьманщини: Батурині, Глухові, Чигирині на честь перемог над татарами, турками, польськими і російськими військами, а також – прийому поважних гостей, іноземних послів, ювілеїв гетьманів, полковників.

3. Урочисті зібрання, торжества вчених, діячів Києво-Могилянської академії, братських шкіл України, присвячені початку і завершенню навчального року, випуску вихованців, видатним подіям політичного життя, державного будівництва, науковим здобуткам, прийому високих, зокрема, зарубіжних гостей.

4. Гайдамацькі бенкети, в яких брали участь Гонта, Залізняк, інші народні герої, провідники, отамани, козаки і гайдамаки.

5. Урочисті зібрання членів (братчиків) Кирило-Мефодіївського товариства, в яких брали участь Т. Шевченко, М. Костомаров, П. Куліш, М. Гулак, В. Білозерський та інші діячі визвольного руху українців.

6. Урочисті зібрання Київської Громади, в яких брали участь М. Драгоманов, М. Лисенко, Петро і Олена Косачі (батьки Лесі Українки), О. Русов і С. Русова, М. Старицький, П. Чубинський та ін.

7. Бенкети в Городищі, організовані українськими патріотами, меценатами – членами родини Симиренків. Тут бував М. Гоголь, М. Глінка, М. Максимович, Т. Шевченко, М. Драгоманов та ін.

8. Урочисті зібрання, торжества діячів земств України, зокрема Чернігівського земства, яке видавало передову газету «Чернігівський листок», матеріали якої часто мали глибокий патріотичний характер. Тут працювали Л. Глібов, М. Коцюбинський, педагог Т. Лубенець та ін. Близько п'яти років у Чернігові в ті часи функціонувала вчительська семінарія, яка готувала національні педагогічні кадри для народних шкіл.

9. Урочисті зібрання, торжества діячів «Просвіт» України кін. XIX – поч. XX ст., на яких розв'язувалися культурно-національні питання, обговорювалися політичні, державні, міжнародні проблеми. Упродовж кількох років «Просвіти» діяли за радянської влади, яка, проте, незабаром припинила їх існування.

10. Бенкети в Київській колегії Павла Ґалаґана, організовані з нагоди візиту високих гостей, випуску вихованців відомим українським громадським і освітнім діячем, дослідником, меценатом Г. Ґалаґаном.

11. Ювілейні бенкети на честь видатних письменників, культурних діячів Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, М. Лисенка, П. Мирного, І. Франка, етнографа П. Чубинського – автора національного гімну «Ще не вмерла Україна», державних і політичних діячів, вчених В. Винниченка, М. Грушевського, С. Петлюри, П. Скоропадського та ін.

Бенкети мають проходити на високому рівні гуманізму, етичного і естетичного впливу на особистість. Вони формують в учнів невичерпну енергію життя, високий оптимізм, віру в свої сили, здатність і уміння протистояти всьому, що заважає становленню української держави. Юнаки і дівчата оволодівають цивілізованими шляхами, способами боротьби з усім, що гальмує прогрес рідного народу, держави. Така форма роботи сприяє вихованню почуття господаря рідної землі, володаря становища, активного діяча історії рідного народу. «Працею звеличуюсь», «Добрими справами утверджуюсь», «Силою волі і духу прикрашаю своє життя», «Люблю все шляхетне і ненавиджу все потворне й борюся з ним достойними шляхами та засобами», «Утверджую в житті лицарські чесноти» – ось такі та подібні їм мають бути девізи бенкетів. Учні-учасники бенкетів разом з батьками та представниками громадськості куштують вишукані національні страви, п'ють безалкогольні напої, соки, танцюють, проводять різноманітні народні, зокрема козацькі ігри, забави, розваги, вчаться поводитись у товаристві. Разом із органами учнівського козацького самоврядування педагоги проводять фольклорно-етнографічні експедиції з козацького краєзнавства, походи і мандрівки, екологічні акції, заходи милосердя, сприяють організації трудових, спортивно-оздоровчих літніх козацьких таборів, де розгортається різноманітна національно-патріотична, військово-спортивна діяльність юних козаків[4].

Важливим напрямом козацького виховання є продовження учнями традицій військово-спортивного мистецтва лицарів. Учнів захоплює військова стратегія і тактика козаків, їхнє озброєння, майстерність у будівництві фортець, стаціонарних і пересувних таборів тощо. Вони практично вивчають і опановують козацькі військово-спортивні види діяльності: єдиноборство, верхову їзду, стрільбу з лука, володіння списом, шаблею та іншими видами козацької зброї, плавання, керування човном, долання перешкод тощо. При цьому максимально дотримуються вимог і норм безпеки. Творче відродження традицій фізичного загартування козаків значною мірою поліпшує національно-патріотичне виховання, забезпечує зміцнення здоров'я дітей, підірване трагічними наслідками Чорнобильської катастрофи, екологічною кризою. У процесі продовження козацьких традицій велике значення має привчання учнів у житті і побуті, практичній діяльності розраховувати на власні сили і можливості, виховувати самостійність. Педагоги мають формувати в учнів уміння шукати невикористані резерви свого організму, невтомно працювати над вихованням волі і характеру, сили духу. Педагоги – ентузіасти складають козацькі читанки, хрестоматії у відповідності з віковими особливостями учнів. Готуються до друку збірники, методичні розробки, рекомендації з метою впровадження в життя та побут, дозвілля дітей, підлітків та юнаків козацьких ігор, забав, розваг.

В останні роки надруковані збірники, методичні розробки, в яких автори, виходячи з відомої наукової концепції «Українська козацька педагогіка», розкривають організаційні і методичні аспекти проведення регіональних нешкільних зборів юного козацтва, загально шкільних, районних і обласних змагань «Козацькі ігри», козацьких свят, ранків і вечорів, посвяти учнів у козачата, клятви юного козака на вірність Україні та ін. До речі, майже всі підлітки і юнаки знають французький роман О. Дюма «Три мушкетери», а роман українського письменника С. Черкасенка «Пригоди молодого лицаря» був десятиліттями заборонений в його краї, тому сучасна молодь виросла без виховного впливу цього твору. У школах нашої держави проводиться різноманітна робота з виховання учнів засобами козацької педагогіки. Проте вона з кількох причин не набуває належного поширення. Одна з них та, що ще не складені відповідні програми (за класами, за віком та роками навчання дітей). Розробка кількох варіантів програм виховання учнів на традиціях українського козацтва з урахуванням регіональних особливостей – одне з найважливіших завдань, розв'язання якого сприятиме розгортанню дитячого і юнацького руху, вихованню дітей, підлітків і юнацтва лицарських чеснот[5].

Цінний досвід виховання учнів на козацьких традиціях нагромаджено в педагогічному ліцеї «Творчість» м. Мелітополя (директор ліцею В. І. Тоцький). тут вже чимало років діє ґрунтовна програма «Народознавство», яка передбачає впровадження в навчально-виховний процес сім'ї та школи ідей і засобів козацької педагогіки. Оформлено кабінет народної педагогіки, матеріали якого відображають зміст, структуру і спрямованість козацьких виховних традицій і звичаїв. Вивчення учнями історії українського козацтва, його національно-визвольного руху здійснюється у кількох напрямах. З 1990 р. у школі викладається інтегрований курс «Козацька педагогіка». На традиціях українського козацтва ґрунтується самоврядування учнів ЗОШ № 14, № 15, № 24 м. Мелітополя, та ін. Так, у педагогічному ліцеї «Творчість» створена учнівська козацька республіка, яка має свою лицарську конституцію. Дитяча самодіяльна організація «Сокіл» проводить різноманітну роботу по формуванню в учнів лицарської духовності. Всією роботою керує козацька рада, до складу якої входить десять учнів і десять дорослих, курінні отамани і педагоги-консультанти. В ліцеї проводиться посвята в козачата, кожен із них належить до певного куреня. Виховна робота здійснюється за напрямами: 1) вивчення історії козацтва; 2) відродження та збереження народних, у тому числі козацьких традицій, звичаїв та обрядів; 3) вивчення фольклорних та етнографічних матеріалів про козацтво; 4) продовження козацьких мистецтв, ремесел і промислів; 5) відродження і практичне оволодіння козацькими вида-

ми спорту, фізичного загартування. Ліцеїсти вивчають народознавство, беруть активну участь в експедиції «Козацькими стежками», в змаганнях «Козацькі забави». Проходять фестивалі козацької пісні і танцю, конкурси на козацьку тематику. Юні козаки дотримуються клятви, законів лицарської честі. У багатьох країнах світу існують козацькі організації для дорослих і дітей, які прагнуть налагодити тісні творчі контакти з аналогічними об'єднаннями України.

Отже, потреба реалізації козацької педагогіки, організація дієздатних молодіжних козацьких об'єднань, виховання стійких і мужніх захисників незалежної України викликана як внутрішніми, так і зовнішніми обставинами. Тому виникає потреба створити науково-методичний центр, який би розробляв навчальні плани, програми, методичні рекомендації з проблем реалізації козацької педагогіки як на уроках, так і у позанавчальний час, координував би зв'язки з козацькими об'єднаннями інших країн. Це надасть змогу молоді України творчо продовжувати в сучасних умовах козацькі традиції і звичаї, що відповідатиме її національним інтересам.

[1]Олійник О. Козацька читанка // Радянська школа. – 1989. – № 4 – С. 92. [2]Мартинюк І. Національне виховання: теорія і методологія. – К., 1995. – 159 с. [3]Болотін Ю. Козацька педагогіка і духовність народу // Інтелект. – 2000. – № 7. – С. 8. [4]Руденко Ю., Руденко В. Виховання в учнів лицарської духовності // Рідна школа. – 1996. – № 7. – С. 80. [5]Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: Відродження, пошуки, перспективи // Рідна школа. – 1994. – № 5. – С. 80.

Максим Плешко

Ідеологія солідаризму та її відображення в програмних документах політичних партій України

Глобальна економічна криза, що з осені 2008-го року широкою ногою крокує світом, ще раз засвідчила скруту класичної ліберальної моделі. У суспільствах достатку та споживання, де, здавалося, мав би настати «земний рай», спостерігаються значні соціальні рецидиви. Соціалізм як альтернатива лібералізму влаштовує теж далеко не всіх. Головним чином, через вади лівої ідеї з її домінуванням над особистістю та неминучим відмиранням конкуренції, яка, без сумніву, є передумовою розвитку. Усе більше теоретиків і політиків світового рівня шукають третій шлях. Особливо актуальними є такі потуги й для України, країни молодої демократії, яка перебуває в процесі становлення. Тим самим третім варіантом може стати солідаризм, який є компромісом між двома вищезгаданими системами.

З падінням СРСР на соціалістичну економіку України, яка перебувала в стагнації, було одягнуто занесенні із Заходу ліберальні ідеї. Одним із завдань такого перевдягання була приватизація народного господарства. Тепер же, коли соціалістичне майно стало приватним капіталом, а його власники почали жити в умовах, які диктує лібералізм і вільний ринок, багато хто з них засумнівався в зручності таких правил гри. Оскільки, будь-яка система (а капітал того чи іншого українського олігарха – це теж система) прагне стабільності. Вільний ринок, який сформувався в Україні, допоки він був замкнений, ще забезпечував таку стабільність. Однак, з неминучим включенням його у світову економічну систему, з одного боку, зросли ризики втягування у світові кризи, з іншого – далеко не всі вітчизняні структури здатні конкурувати зі світовими корпораціями. Також, «дикий капіталізм», який сформувався в Україні, привів до колосального розшарування в суспільстві. У той час, коли мізерна частина володіє величезними капіталами, основна маса населення перебуває за межею бідності. Збереження такої ситуації може спровокувати суспільний вибух, від якого програють усі. Саме тому значна частина вчених, політиків, технологів і власників капіталів в Україні звернули свою увагу на систему солідаризму.

Якщо коротко визначити суть цієї доктрини, то, насамперед, це стратегія й тактика мобілізації соціуму в період серйозних загроз. Свою ефективність солідаризм досягає через усвідомлення різними соціальними групами спільності інтересів і здійснення ними погоджених дій. Таким чином, виникає певний синергетичний ефект, який різко підвищує можливості суспільства. Водночас, солідаризм припускає серйозні обмеження для еліти, при одночасному збільшенні навантаження на неї. Солідаризм пропагує тверду зупинку соціального утриманства, паразитизму й зневаги до солідарних типів поводження на всіх рівнях соціуму. Ступінь твердості прямо залежить від масштабу поточної кризи або наявних загроз.

Ідея солідарності – не нова, у певній формі вона існувала ще в добу античності та римській юриспруденції. У Нові часи Франція стала батьківщиною модерного вчення про солідарність. Уперше термін «солідаризм» було вжито 1907 року французьким ученим А. Буґле. У практичному житті ідеї солідаризму застосовувались у Франції та Німеччині.

Для солідаристичної держави, насамперед, характерне:

– гомогенне суспільство, де інтереси загального ставляться вище інтересів класового або групового (спільність мети);

– наявність чітких правил і механізмів примусу до їхнього дотримання (верховенство права, рівність громадян перед законом);

– вільно-ринкове господарство зі значними можливостями держави регулювати економічний процес при виникнення такої потреби;

– справедливий перерозподіл національного багатства, відсутність економічної прірви між власником капіталу й найманим працівником;

– соціальний захист для тих, хто неспроможний забезпечити життєвий мінімум своїми силами.

У світлі вищесказаного, актуальним є дослідження ідеологічних програм українських партій на наявність у них солідаристичних ідей.

У нашому дослідженні ми не можемо охопити понад сотню зареєстрованих політичних сил. Відповідно, є логіка обмежитись тими, які здійснили помітний вплив на державотворчий процес або впливають на нього зараз. У першу чергу, мова йде про партії, представлені в українському парламенті.

Як відомо, Народний Рух став каталізатором утвердження України як суверенної держави. Протягом перших років незалежності він був активним суб'єктом процесу державотворення. Народний Рух України визнає право на